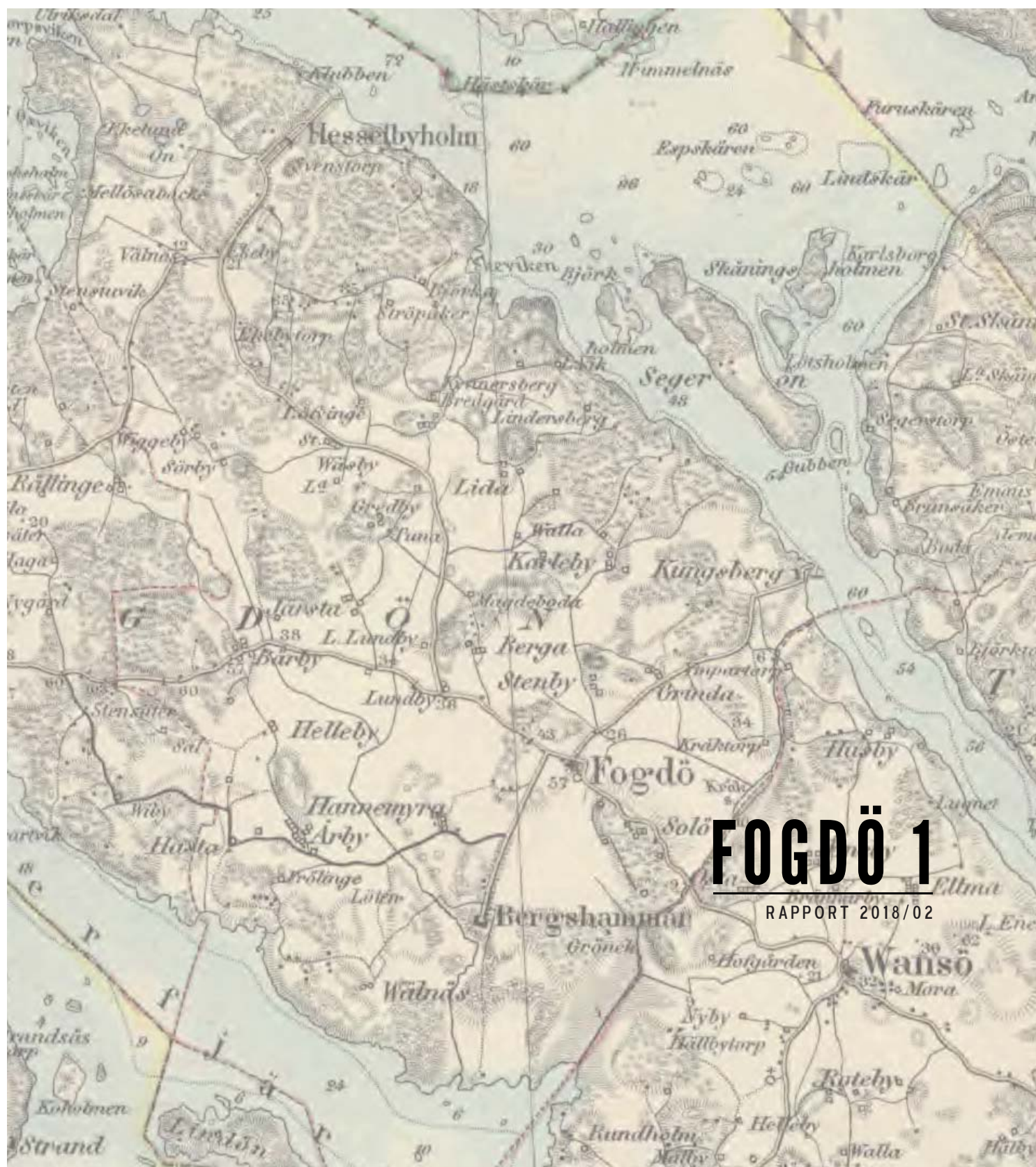

Länsstyrelsens beteckning:	431-4171-2018 (2018-06-21)
Projektnummer UA:	18039
Landskap:	Södermanland
Län:	Södermanland
Kommun:	Strängnäs
Socken:	Fogdö
Fastigheter:	Vik 3:5, Vik 8:1, Fogdö-Lida 6:1, Fogdö-Valla 1:3, Fogdö-Valla 1:5
Fornlämningar:	RAÄ Fogdö 162:1, 238:1, 322, 530
ÖKL och bevakningsobjekt:	RAÄ Fogdö 233:2, 239:1, 489
Koordinatsystem:	SWEREF 99 TM
Typ av undersökning:	Arkeologisk undersökning i form av schaktningsövervakning samt arkeologisk utredning
Undersökt yta:	302 m ²
Projektgrupp:	Lars Andersson (projektledare), Rebecka Jonsson
Uppdragsgivare:	Länsstyrelsen i Södermanlands län
Företagare:	Netel AB
Genomförandeperiod fält:	9-10 juli 2018
Analogt arkivmaterial:	Inget analogt material har arkiverats
Fynd:	Inga fynd tillvaratogs.

Rapporterna från Uppdrag arkeologi är färgkodade:

- arkeologisk utredning
- arkeologisk förundersökning
- arkeologisk undersökning

Creative Commons erkännande Publik licens 4.0, undantaget Lantmäteriets kartmaterial.

Omslagsbild: Del av Generalstabskartan upprättad år 1868. Lantmäteriets akt nr Västerås-J243-74-1.

Producerad av Uppdrag arkeologi i Sverige AB. Stockholm 2018.

FOGDÖ 1

ARKEOLOGISK UTREDNING OCH
UNDERSÖKNING

SÖDERMANLANDS LÄN
STRÄNGNÄS KOMMUN
FASTIGHETEN FOGDÖ-LIDA 6:1 M FL

LARS ANDERSSON
REBECCA JONSSON

RAPPORT 2018/02

ARKEOLOGISK PERIODINDELNING

Innehåll

INLEDNING	7
Bakgrund	7
Topografi och fornlämningsmiljö	7
Tidiagre undersökningar	8
GENOMFÖRANDE	9
Syfte	9
Metoder och arbetsmoment	9
Dokumentation	9
RESULTAT	11
Arkeologisk undersökning i form av schaktövervakning. Delsträckor 1-4	11
Arkeologisk utredning i form av utredningsgrävning. Delsträckor 5-7	11
Påträffade objekt och antikvarisk bedömning	12
REFERENSER	14
BILAGOR	
1. Schakttabell	
2. Planritningar. Skala 1:500	

Inledning

Bakgrund

Undersökningen och utredningen föranleddes av att företaget Netel AB avser att markförlägga ny fiberkabel på Fogdön i Strängnäs kommun. Fiberbenedläggningen har av företagaren indelats i tre etapper och det nu utförda uppdraget har omfattat etapp 1. Etapp 1 utgjordes initialt av sju delsträckor som tillsammans motsvarade en sträcka av cirka 500 meter (fig. 2).

En sammanfattning av resultaten finns att läsa på baksidan av rapporten.

Länsstyrelsen i Södermanland gav tillstånd till ingrepp i fornlämningsområde till fornlämning RAÄ Fogdö 162:1, 238:1, 322 och 530 enligt 2 kap. 12 § i Kulturmiljölagen, med villkoret att en arkeologisk undersökning i form av schaktningsövervakning skulle göras i samband med markingreppen (delsträckor 1-4). Länsstyrelsen bedömde att det i dessa fall fanns risk att arbetsföretaget kunde skada okända lämningar tillhörande ovan nämnda fornlämningar.

För att fullt ut kunna ta ställning till arbetsföretagets tillåtlighet beslutade länsstyrelsen även att en arkeologisk utredning krävdes i anslutning till lämningarna RAÄ Fogdö 233:2, Fogdö 239:1 och Fogdö 489 (delsträckor 5-7). Motiveringen var att det inte heller i dessa fall kunde uteslutas finnas okända fornlämningar inom det berörda området.

Topografi och fornlämningsmiljö

Landskapsbilden präglas i de centrala delarna av Fogdö socken av öppna dalgångar med haglandskap på omgivande moränhöjder (fig. 1 och 2). Mot norr finns ett mer småbrutet landskap med uppodlade lerjordar och mellanliggande moränhöjder med hag- och skogsmark. Odlingslandskapet är att betrakta som typiskt för Mälardalens centralbygder som ofta har rötter ned i brons- och järnåldern.

På Fogdön finns en stor mängd registrerade fornlämningar (fig. 2). De äldsta kända lämningarna utgörs av rösen från bronsåldern (RAÄ Fogdö 78:1 och 39:1) men särskilt förekommande är fornlämningar från järnåldern i form av förhistoriska gravar och gravfält (RAÄ Fogdö 53:1, RAÄ Fogdö 46:1, m.fl.). I området finns även flera stensträngar (RAÄ Fogdö 504) samt fornborgar vid Karleby (RAÄ Fogdö 70:1) och Stenby (RAÄ Fogdö 56:1). Bland de medeltida lämningarna kan nämnas Vårfruberga klosterruin (RAÄ Fogdö 30:1), den närliggande borgruinen RAÄ Fogdö 29:1 samt by- och gårdstomter och torplämningar från historisk tid (RAÄ Fogdö 265, RAÄ Fogdö 253).

Den här aktuella ledningssträckningen låg till stora delar inom ett riksintresseområde för kulturmiljövården (Fogdöns centrala del D14). Tre av de fyra delsträckor som omfattades av arkeologisk undersökning i form av schaktningsövervakning var belägna inom riksintresseområdet, medan övriga delsträckor (både undersöknings- och utredningssträckor) var belägna i nära anslutning till riksintresseområdet.

Fig. 1. Översigtskarta med läget för utrednings- och undersökningsområdet markerat. Skala 1:200000.

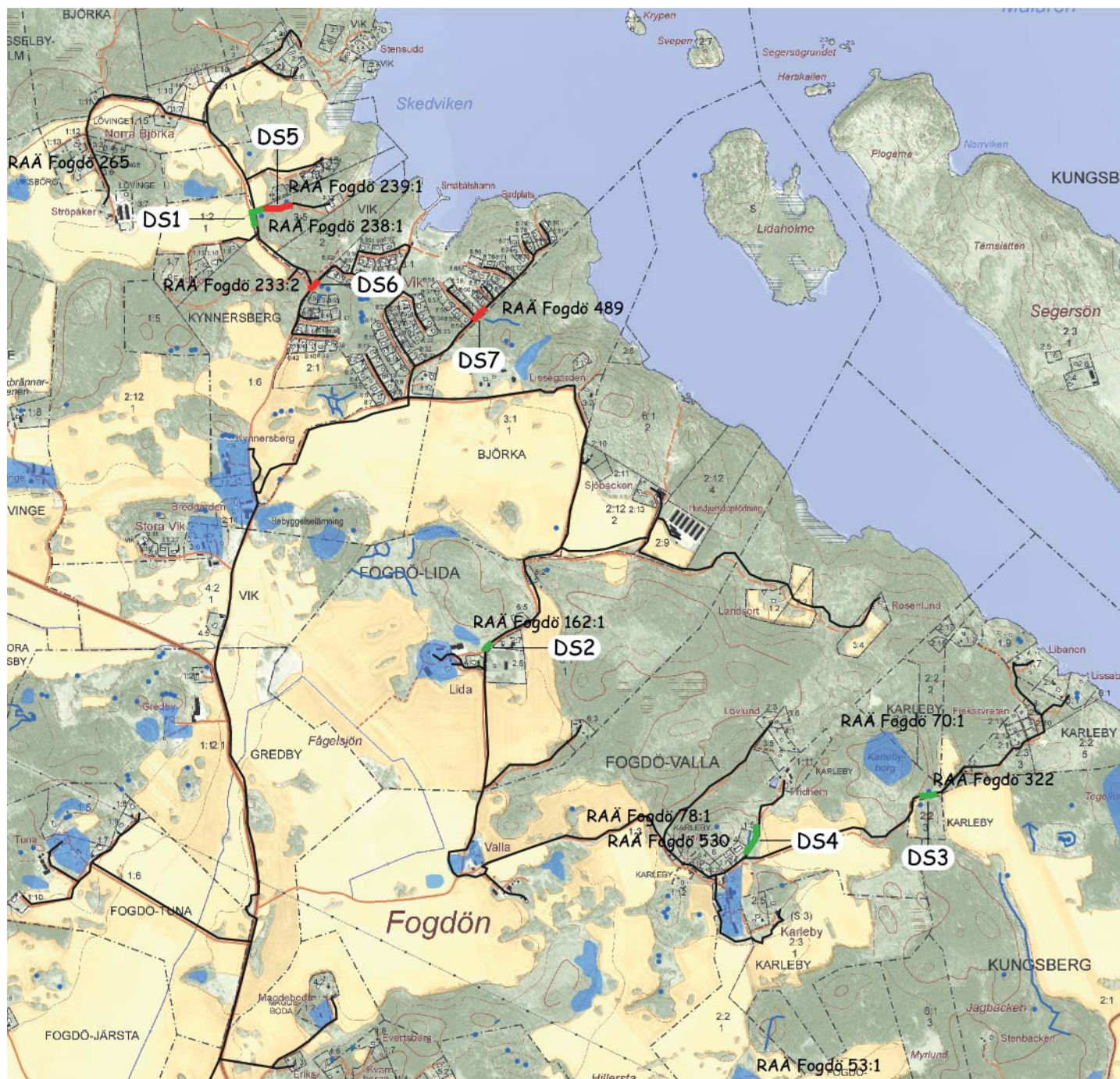

Fig. 2. Fastighetskartan med planerad ledningsdragning markerad med svart linje. Registrerade lämningar i Forndok markerade med blått. Delsträckor (DS) redovisade i rött (utredning) och grönt (undersökning). Skala 1:20000.

Tidigare undersökningar

Ingen av fornlämningarna som berördes av arkeologisk undersökning i form av schaktningsövervakning (RAÄ Fogdö 162:1, 238:1, 322, 530) har tidigare varit föremål för några arkeologiska insatser. Inte heller övriga kulturhistoriska lämningar eller bevakningsobjekt som berörts i detta skede har undersökts arkeologiskt.

I samband med en tidigare ledningsdragning för jordkabel genomförde RAÄ UV Mitt en arkeologisk utredning inom fastigheten Fogdö-Valla 1:3. Vid utredningen påträffades stensträngen RAÄ Fogdö 530 (fig. 2). Ett antal sökschakt grävdes i anslutning till lämningen men ingenting av antikvariskt intresse påträffades (Evanni 2012).

Genomförande

Syfte

Syftet med den arkeologiska undersökningen var att löpande undersöka och dokumentera eventuellt förekommande och mindre komplicerade lämningar inom de delar av fornlämningarna som berördes, samt att tillvarata fynd. Om mer komplicerade lämningar framkom fick dessa inte tas bort utan länsstyrelsens medgivande.

Syftet med den arkeologiska utredningen var att fastställa eventuell förekomst av tidigare okända fornlämningar som riskerade beröras av arbetsföretaget, samt att i förekommande fall och så långt som möjligt beskriva dessa.

Metoder och arbetsmoment

Samtliga delsträckor grävdes med grävmaskin försedd med smalskopa/kabelskopa. Sammanlagt grävdes fem schakt under arkeologisk övervakning ned till ej kulturpåverkad nivå.

Grävda schakt rensades vid behov för hand med fyllhacka och/eller skärslev. I de fall det ansågs nödvändigt för en antikvarisk bedömning finrensades delar av schakten med skärslev.

Dokumentation

Samtliga schakt och påträffade anläggningar inmättes med RTK-GPS, beskrevs i text och fotograferades. Schakt, påträffade objekt och andra objekt av antikvariskt intresse tilldelades vid inmätningstillfället ett unikt ID-nr och har lagras i det digitala dokumentationssystemet Intrasis. Inga fynd tillvaratogs.

Resultaten av undersökning/utredning har efter länsstyrelsens godkännande av rapportmanus registreras i Fornreg (Riksantikvarieämbetets kulturmiljöregister).

Rapporten har efter godkännande tryckts och distribuerats i enlighet med länsstyrelsens direktiv. En PDF-version av rapporten är tillgänglig via Riksantikvarieämbetets webbtjänst för arkeologiska rapporter.

Antikvarisk bedömning - begrepp och förklaring

Fornlämning – lämning som uppfyller Riksantikvarieämbetets kriterier för fornlämning. Fornlämningar är skyddade enligt kulturmiljölagen, vilket innebär att det är förbjudet att ta bort, skada, flytta eller täcka över en fornlämning. Lagskyddet är automatiskt, vilket innebär att en fornlämning inte behöver vara känd sedan tidigare eller registrerad i fornminnesregistret för att omfattas av lagskyddet. Överträdelse kan innebära böter eller fängelse.

Övrig kulturhistorisk lämning – lämning som enligt rådande praxis vid registreringstillfället inte utgör fornlämning enligt Riksantikvarieämbetets kriterier, men som ändå bedöms ha ett antikvariskt värde. Bedömningen används även för vissa lämningar som inte uppvisar fysiska spår, t.ex. plats med tradition.

Bevakningsobjekt – en tidigare använd och i Forndok förekommande bedömning som innebär att man vid inventeringstillfället inte kunnat ta ställning till om lämningen är en fornlämning eller inte. Fornlämning med denna bedömning måste därför alltid kontrolleras ytterligare före markingrepp. Begreppet har också använts för fornlämningar där det exakta läget för lämningen varit osäkert. Bedömningen *bevakningsobjekt* används inte längre vid nyregistreringar i Forndok.

Ej kulturhistorisk lämning – lämning som inte bedöms vara av kulturhistoriskt värde. I Forndok förekommer bedömningen även för lämningar som har registrerats, trots att de inte anses ha något antikvariskt värde.

Resultat

Total undersökt yta uppgick till 302 m², vilket var något mindre än väntat. En orsak till detta var att en av delsträckorna (delsträcka 2) där arkeologisk undersökning i form av schaktningsövervakning skulle utföras, efter samråd med länsstyrelsen, fick en ny sträckning. En annan orsak var att en av de delsträckor som omfattades av arkeologisk utredning i form av utredningsgrävning, kom att schaktas utan övervakning (delsträcka 7). Båda delsträckorna kontrollbesiktigades i efterhand av Uppdrag arkeologi.

Arkeologisk undersökning i form av schaktövervakning. Delsträckor 1-4

Delsträcka 1 var belägen inom fastigheten Vik 3:5 och berörde fornlämningsområdet till RAÄ Fogdö 238:1, en rund, stenfylld stensättning. Ett cirka 100 meter långt schakt grävdes, varav cirka 50 meter (i N-S) förlades i åkermark och cirka 50 meter (V-Ö) utmed en grusväg. Ingenting av antikvariskt intresse påträffades i schaktet.

Delsträcka 2 var belägen inom fastigheten Fogdö-Lida 6:1 och berörde fornlämningsområdet till RAÄ Fogdö 162:1, ett gravfält bestående av 25 fornlämningar i form av 5 runda stenfyllda stensättningar, cirka 19 runda övertorvade stensättningar och 1 kvadratisk stensättning. Vid denna sträcka genomfördes ingen schaktningsövervakning då arbetsföretaget bytt till en ny sträcka cirka 130 meter öster om den ursprungliga sträckan, varpå schaktet därmed låg cirka 150 meter öster om Fogdö 162:1. I området för den nya sträckan finns inga registrerade lämningar. Platsen kontrollbesiktigades i efterhand av Uppdrag arkeologi. Ingenting av antikvariskt intresse observerades.

Delsträcka 3 var belägen inom fastigheten Fogdö-Valla 1:3 och berörde fornlämningsområdet till RAÄ Fogdö 322, en rund, stenfylld stensättning. Ett cirka 70 meter långt schakt grävdes utmed en grusväg i ett skogsområde. Ingenting av antikvariskt intresse påträffades i schaktet. Cirka fem meter norr om schaktet påträffades en tidigare okänd, 36 meter lång färdväg (hålväg, objekt nr 320) vilken ej berördes av fibernedläggningen. Färdvägen bedöms utgöra fornlämning.

Den fjärde delsträckan var belägen inom fastigheten Fogdö-Valla 1:5 och berörde fornlämningsområdet till RAÄ Fogdö 530, en cirka 43 meter lång stensträng. Ett cirka 80 meter långt schakt grävdes utmed en grusväg invid befintlig bebyggelse. Ingenting av antikvariskt intresse påträffades i schaktet.

Arkeologisk utredning i form av utredningsgrävning. Delsträckor 5-7

Delsträcka 5 var belägen inom fastigheten Vik 3:5, invid en övrig kulturhistorisk lämning i form av en eventuell övertorvad stensättning (RAÄ Fogdö 239:1). Ett cirka 70 meter långt schakt grävdes utmed en grusväg i ett skogsområde. I schaktkanten påträffades en härd (objekt nr 275) på cirka 0,25 meters djup.

Fig. 3. Schakt 327 inom delområde 3.
Foto: Lars Andersson.

Anläggningen beslutades efter kontakt med länsstyrelsen kunna ligga kvar med kabelschaktets sträckning vid sidan av. Anläggningen dokumenterades men undersöktes därför ej.

Delsträcka 6 var belägen inom fastigheten Vik 8:1, i närområdet till en övrig kulturhistorisk lämning i form av en eventuell stensättning (RAÄ Fogdö 233:2). Ett cirka 40 meter långt schakt grävdes utmed en grusväg i ett skogsområde. I schaktet påträffades ett sentida stolphål (objekt nr 200) vilket dokumenterades men undersöktes ej. I schaktkanten påträffades även en härd (objekt nr 221) på cirka 0,3 meters djup. Anläggningen beslutades efter kontakt med länsstyrelsen kunna kvarligga med kabelschaktets sträckning vid sidan av. Anläggningen dokumenterades men undersöktes därför ej.

Delsträcka 7 var belägen inom fastigheten Vik 8:1, invid en övrig kulturhistorisk lämning i form av en 125 meter lång stensträng/mur (RAÄ Fogdö 489). Delsträckan hade redan schaktats av arbetsföretaget utan närvaro av arkeologisk övervakning. Schaktet hade förlagts till en slänt utmed den norra sidan av en grusväg, cirka 20 meter nordväst om RAÄ Fogdö 489. Platsen kontrollbesiktigades i efterhand av Uppdrag arkeologi. Ingenting av antikvariskt intresse observerades.

Påträffade objekt och antikvarisk bedömning

Härden i schakt 208 (objekt 221, fig. 4, 6 och bilaga 2) samt härden i schakt 277 (fig. 5, 6 och bilaga 2) var båda av förhistorisk karaktär och bedöms utgöra *fornlämningar*.

Färdvägen belägen norr om schakt 327 (fig. 6, 7 och bilaga 2) utgör en hålväg som idag ej används för sitt ursprungliga syfte och bedöms utgöra *fornlämning*.

Stolphålet i schakt 208 (objekt 200) var av sentida karaktär och bedöms utgöra *ej kulturhistorisk lämning*.

Fig. 4. Härd, objekt 221, påträffad i kanten av schakt 208.
Foto: Lars Andersson.

Fig. 5. Härd, objekt 275, påträffad i kanten av schakt 277.
Foto: Lars Andersson.

Objekt nr	Delsträcka	Schakt	Typ	Beskrivning	Antikvarisk bedömning
200	6	208	Stolphål	Ca 0,4 m i diameter. Sentida stolphål utan synlig nedgrävning med löst lagd stenskonering.	Ej kulturhistorisk lämning
221	6	208	Härd	Ca 0,9 m i diameter. Yttersta kanten på en härd som sträcker sig österut. Endast synlig i schaktkant. Påträffades 0,3 m under torvnivå. Ca 0,05 m djup. Vid rensning framkom skärvig sten och kol.	Fornlämning
275	5	277	Härd	Ca 0,3 m i diameter. Sotlins synlig i schaktkant vilken utgör den yttersta kanten på en mindre härd. Framkom på 0,25 m djup. Ingen skärvig eller skörbränd sten.	Fornlämning
320	3		Färdväg	Ca 36 m lång, 2-5-3,5 m bred. Hålväg synlig som en grund, stenfri sänka i skogsmarken (ca 0,2-0,3 m djup, relativt flack). Belägen ca 4-6 m norr om dagens grusväg. Berörs ej av kabelschakt.	Fornlämning

Fig. 6. Tabell över påträffade objekt.

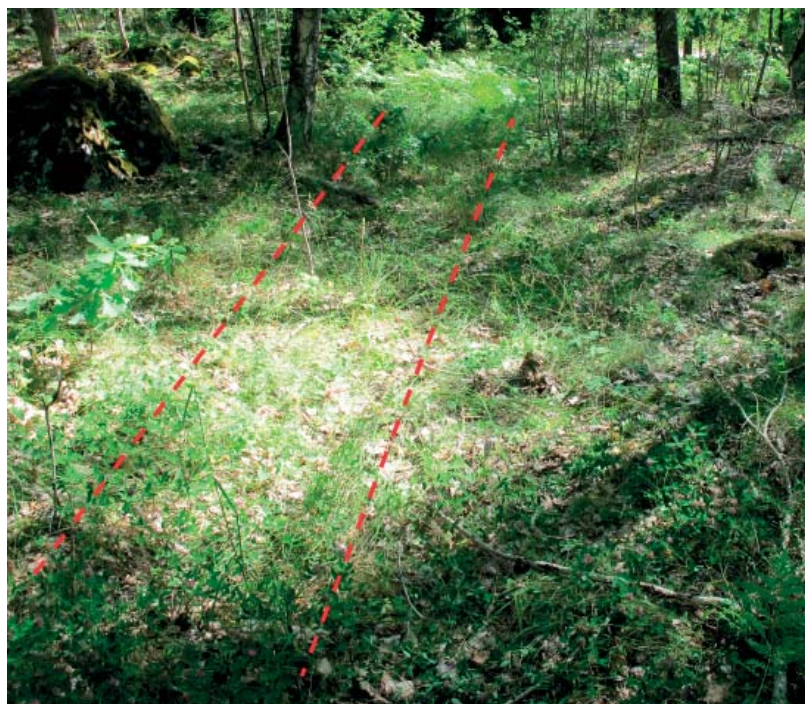

Fig. 7. Hålväg, objekt 320, markerad i bild med röd streckad linje.
Foto: Lars Andersson.

Referenser

Evanni, L. 2012. Ledningsdragning på Fogdön. Södermanland; Fogdö socken; Fogdö-Valla 1.3 m.fl. Arkeologisk utredning. UV Rapport 2012:87. UV Mitt, Arkeologiska uppdragsverksamheten, Riksantikvarieämbetet.

Digitala källor

Länsstyrelsen. Riksintresse för kulturmiljövården Fogdöns centrala del (D14). Arbetsblad.

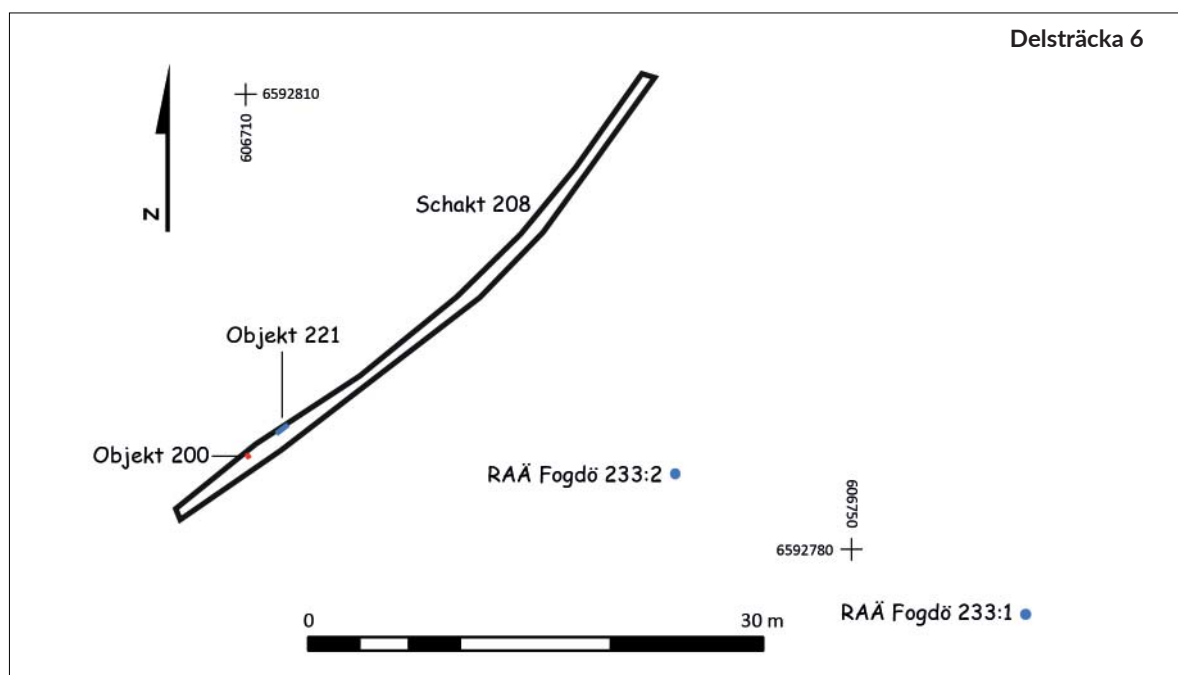
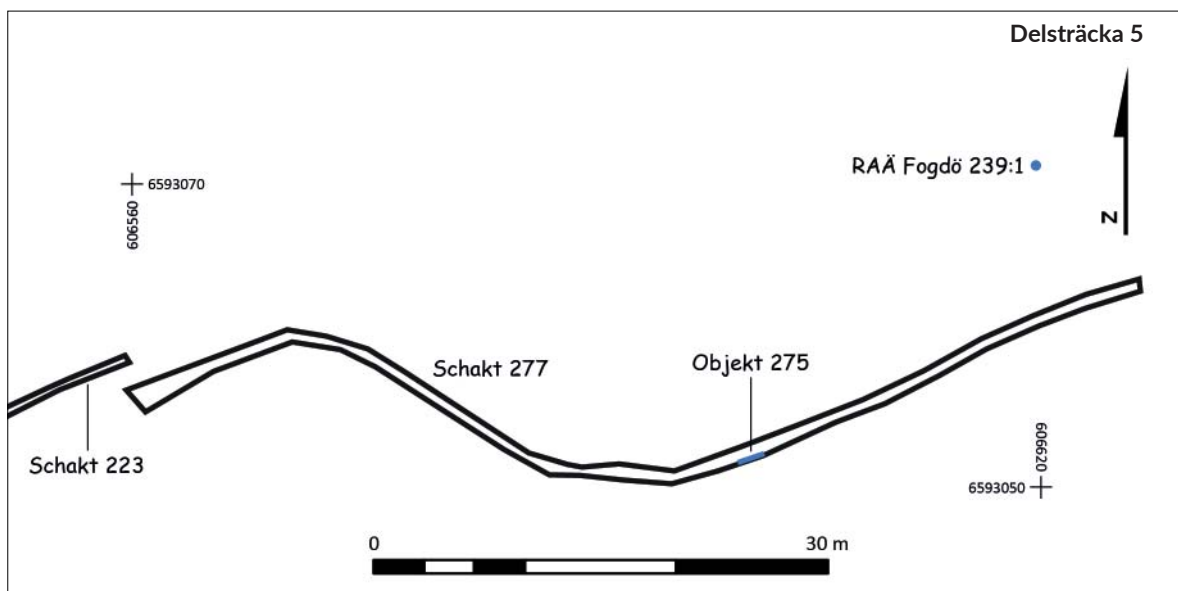
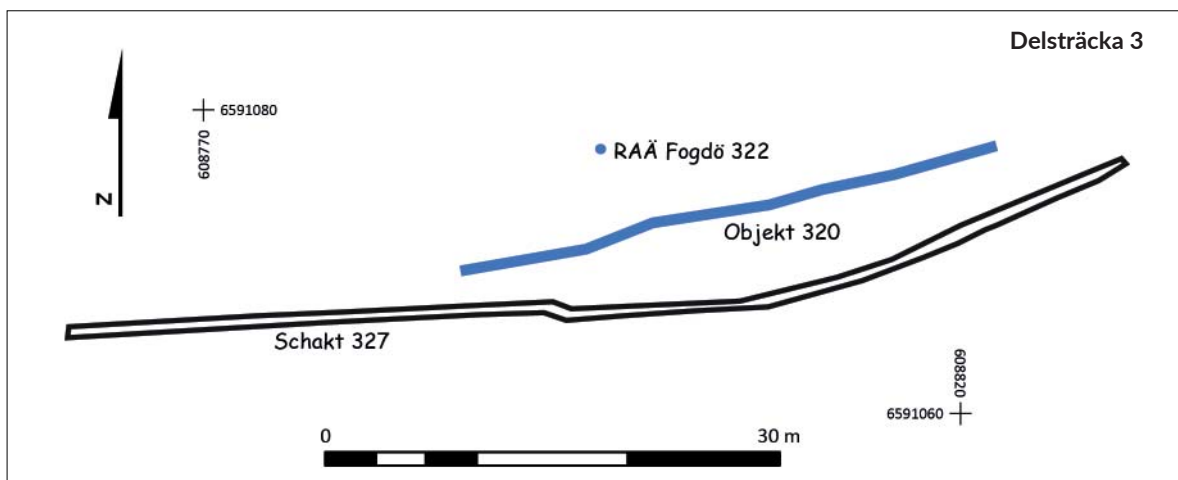
Bilagor

1. Schakttabell
2. Planritningar. Skala 1:500

Bilaga 1. Schakttabell

Schakt nr	Storlek (m)	Djup (m)	Beskrivning
208	43 x 0,8-0,9	0,6	Steril på ca 0,2-0,4 m djup. Från S ca 10 m med fyllning av siltig lera. Därefter fyllning av morän med inslag av sten och silt. Övervakning till fulldjup 0,6 m. Den yttersta kanten på en hård (objekt 221) samt ett sentida stolphål (objekt 200) påträffades i schaktet.
223	104 x 0,5-0,9	0,3-0,7	Den första schaktade sträckan (N-S riktning, ca 50 m) utgjordes av åkermark. Marken utgjordes av ett grästorvlag och därunder ljusbrun lucker myllig silt, därunder varvig lera (steril). Tegelfragment och enstaka sentida järnföremål framkom djupt ner i schaktet. Denna yta var totalt stenfri. Den andra schaktade sträckan (V-Ö riktning, ca 50 m) gick parallellt längs en grusväg och innehöll därför pålagt vägmateriäl (fyllning) i form av grovt grus och småsten (upp till 0,05 m stora stenar), därunder steril i form av naturlig ljusbrun lucker stenig morän (stenar upp till 0,6 m stora). Naturligt stenbunden mark. Ställvis påträffades blålera i botten av schaktet. Steril på 0,15-0,4 m djup. Ingenting av antikvariskt intresse påträffades i schaktet.
277	72 x 0,5-0,7	0,4-0,6	Schakt vid slänt invid grusväg. Ställvis pålagt vägmateriäl (fyllning) i form av grovt grus och småsten (upp till 0,05 m stora stenar). Sterilen framkom på 0,3-0,4 m djup. Marken utgjordes av grästorv, därunder myllig lucker ljusbrun silt, därunder ljusbrun kompakt lera (steril), undantaget de sista 15 m i Ö änden av schaktet, där sterilen utgjordes av ljusbrun/gul lucker, stenig morän med stenar upp till 0,4 m stora. Naturligt stenbunden mark. Markduk framkom på 0,25 m djup. Den yttersta kanten på en hård (objekt 275) framkom i schaktkanten.
327	71 x 0,7-0,8	0,4-0,6	Fyllning av myllig morän, vissa delar av väggrus. Botten av siltig morän. Delvis beläget i väggrus. I mitten finns ett mindre parti uppstickande berghäll. Ingenting av antikvariskt intresse påträffades i schaktet.
363	80 x 0,6-0,7	0,4-0,8	Beläget i dikesbotten vid vägbank. Myllig siltig morän. I botten siltig morän. Steril direkt under grästorv. Beläget i Ö-backe. I mellersta delen av schaktet finns ej bevarad ursprunglig mark utan steril morän direkt. Den södra delen av schaktet utgörs mestadels av vägmateriäl i form av grus. Ingenting av antikvariskt intresse påträffades i schaktet.

Bilaga 2. Planritningar. Skala 1:500

På uppdrag av länsstyrelsen i Södermanland har under juli 2018 genomförts en arkeologisk undersökning i form av schaktningsövervakning samt arkeologisk utredning på Fogdön i Strängnäs kommun. Insatsen föranleddes av nedläggning av fiberkabel. Arbetena är planerade att ske i tre etapper. Denna rapport redovisar resultaten efter en första etappen. Sammanlagt undersöktes en total yta av 302 m².

Vid den arkeologiska undersökningen i form av schaktningsövervakning påträffades ingenting av antikvariskt intresse inom öppnade ytor. En tidigare okänd färdväg (objekt 320) påträffades strax norr om ett av schakten och bedöms utgöra fornlämning.

Vid den arkeologiska utredningen påträffades två nya fornlämningar i form av två härdar (objekt nr 221 och 275).

